

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนสอบคัดเลือก องค์กรประกอบด้านจิตพิสัย และองค์กรประกอบด้านสิ่งแวดล้อมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาวิทยาลัยอิสลามศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแยกเป็นเรื่อง ๆ ตามลำดับดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 1.1 ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 1.2 องค์กรประกอบที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
2. องค์กรประกอบด้านจิตพิสัย
 - 2.1 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
 - 2.2 เจตคติต่อการเรียน
 - 2.3 นิสัยในการเรียน
 - 2.4 ความวิตกกังวล
 - 2.5 การปรับตัว
 - 2.6 ความรับผิดชอบ
 - 2.7 การปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์
3. องค์กรประกอบด้านสิ่งแวดล้อม
 - 3.1 การส่งเสริมการเรียนของครอบครัว
 - 3.2 คุณภาพการสอนของอาจารย์
 - 3.3 บรรยากาศในชั้นเรียน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของคะแนนสอบคัดเลือกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องขององค์กรประกอบด้านจิตพิสัยกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องขององค์กรประกอบด้านสิ่งแวดล้อมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 4.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีช่วงเวลาต่างกัน
5. วิทยาลัยอิสลามศึกษา
 - 5.1 ประวัติความเป็นมาของวิทยาลัยอิสลามศึกษา
 - 5.2 สภาพปัจจุบันและการบริหารงานของวิทยาลัยอิสลามศึกษา

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1.1 ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เช่น ไอเซนค (Eysenck, 1972 : 16) ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า เป็นขนาดของความสำเร็จที่ได้จากการเรียนที่อาศัยความสามารถเฉพาะบุคคล โดยตัวที่บ่งชี้ถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอาจจะได้มาจากกระบวนการที่ไม่ต้องอาศัยการทดสอบ เช่น การสังเกต การตรวจการบ้าน หรืออาจจะได้ในรูปของระดับคะแนนที่ได้จากโรงเรียน ซึ่งต้องอาศัยกรรมวิธีที่ซับซ้อนและระยะเวลาที่นานพอสมควร หรืออีกวิธีหนึ่งอาจวัดด้วยแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั่วไป

กู๊ด (Good, 1973 : 153) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง การเข้าถึงความรู้ หรือพัฒนาทักษะทางการเรียน ซึ่งโดยปกติพิจารณาจากคะแนนสอบที่กำหนดให้ หรือคะแนนที่ได้จากงานที่ครูมอบให้หรือทั้งสองอย่าง

อนาสตาซี (Anastasi, 1982 : 148) กล่าวว่าไว้พอสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบทางด้านสติปัญญา และองค์ประกอบทางด้านที่ไม่ใช่สติปัญญา ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม แรงจูงใจ และองค์ประกอบที่ไม่ใช่สติปัญญาด้านอื่น ๆ

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ (2515 : 4) ได้ให้ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

1) ความรู้ที่ได้รับหรือทักษะที่เจริญขึ้นโดยการเรียนวิชาต่าง ๆ ในโรงเรียน ตามปกติพิจารณาจากคะแนนสอบ หรือผลงานที่ครูกำหนดให้ทำ หรือจากทั้งสองอย่าง

2) ผลหรือผลงานที่นักเรียนได้จากวิชาสามัญ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ซึ่งตรงข้ามกับทักษะที่ได้จากวิชาการฝีมือ และวิชาพลศึกษา

เดโช สวานานนท์ (2520 : 3) กล่าวว่าสรุปว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะและความสามารถของบุคคลซึ่งเกิดจากการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรม

ไพศาล หวังพานิช (2526 : 89) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะของผู้เรียน และความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกอบรม หรือจากการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (2530 : 7-8) กล่าวถึง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่าแยกเป็น 2 ประเภท คือ

1) ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ (Cognitive Achievement) หมายถึง ความสำเร็จหรือความสามารถในการเรียนที่ต้องอาศัยทักษะหรือความรู้ในวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ และเป็นความรู้ที่ได้รับหรือทักษะที่เจริญขึ้น โดยการเรียนวิชาต่าง ๆ ในโรงเรียน

2) ผลสัมฤทธิ์ที่ไม่ใช่วิชาการ (Noncognitive Achievement) หมายถึง ความสำเร็จตามความมุ่งหมายทางการศึกษา ทางด้านเจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และความซาบซึ้ง

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ หรือความสำเร็จที่ผู้เรียนได้รับหลังจากผู้เรียนรู้วิชานั้น ๆ แล้ว พิจารณาจากคะแนนสอบจากแบบทดสอบหรือจากการทำงานตามที่ครูกำหนด หรือทั้งสองอย่างรวมกัน หรือได้จากการสังเกตพฤติกรรม และความสำเร็จด้านอื่น ๆ ประกอบ

1.2 องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เช่น

คลอสเมียเออร์ (Klausmeir, 1961 : 27-33) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า นอกจากจะเกิดกับตัวนักเรียน และครูผู้สอนแล้วยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เช่น บ้าน สภาพแวดล้อม การศึกษาส่วนตัวของนักเรียน เป็นต้น ซึ่งพอสรุปองค์ประกอบที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ 6 ประการ คือ

1) ลักษณะของผู้เรียน ประกอบด้วย วุฒิภาวะที่เกี่ยวข้องทางจิตและความสามารถที่เกี่ยวข้องทางสติปัญญา วุฒิภาวะทางร่างกาย และความสามารถที่เกี่ยวข้องทางทักษะพิสัยและลักษณะทางจิตพิสัย ได้แก่ ความสนใจ แรงจูงใจ เจตคติ ค่านิยม และการแสดงออกทางอารมณ์ สุขภาพ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง การรับรู้ในสถานการณ์ อายุ และเพศ

2) ลักษณะของผู้สอน ประกอบด้วย สติปัญญา รวมทั้งความรู้ในวิชาที่สอน การพัฒนาการ และการเรียนรู้ ฯลฯ ค่านิยม ความสามารถทางทักษะพิสัย ลักษณะทางด้านจิตพิสัย ได้แก่ ความสนใจ แรงจูงใจ เจตคติ ค่านิยม และการแสดงออกทางอารมณ์ สุขภาพ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง การรับรู้ในสถานการณ์ อายุ และเพศ

3) พฤติกรรมของผู้เรียนและผู้สอน ประกอบด้วย ปฏิสัมพันธ์ทางพุทธิพิสัยกับการใช้ภาษา ทักษะพิสัยกับการกระทำ และจิตพิสัยกับรู้สึก

4) ลักษณะของกลุ่ม ประกอบด้วย จำนวนสมาชิก โครงสร้าง เจตคติ ความสัมพันธ์ และการเป็นผู้นำภายในกลุ่ม

5) สภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีผลต่อการแสดงพฤติกรรม เช่น

อาณาบริเวณ สื่อการเรียนการสอน โสตทัศนูปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ในการเรียนรู้และฝึกทักษะต่าง ๆ เป็นต้น

6) แรงผลักดันภายนอก ประกอบด้วย สภาพการณ์ที่มีผลต่อนักเรียนตั้งแต่วัยแรก ๆ เป็นแรงผลักดันภายนอกโรงเรียนที่มีผลต่อการเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ บ้าน สภาพของเพื่อน อิทธิพลทางวัฒนธรรมโดยทั่วไป เป็นต้น สภาพการณ์ที่เป็นแรงผลักดันภายในโรงเรียน ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษา เช่น ครูผู้สอน นักจิตวิทยา ครูแนะแนว และครูที่ปรึกษา เป็นต้น การจัดรูปแบบการบริหารโรงเรียน เช่น การจัดจำนวนคาบเรียน และการจัดครูเข้าสอน เป็นต้น การจัดหลักสูตรและแบบเรียนสำหรับนักเรียนที่มีระดับสติปัญญาแตกต่างกัน ความคาดหวัง และการสนับสนุนจากชุมชน เป็นต้น

กาเย (Gagne, 1985 อ้างถึงใน สุพจน์ คำชาย, 2526 : 9-11) กล่าวว่า ในกระบวนการเรียนรู้ใด ๆ ของคน มีองค์ประกอบหลักอยู่ 2 ประการที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ องค์ประกอบหลัก 2 ประการนั้นคือ องค์ประกอบด้านพันธุกรรมและองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม

1) องค์ประกอบด้านพันธุกรรม เป็นส่วนที่บุคคลได้รับจากปัจจัยทางชีววิทยา และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้มีความแตกต่างระหว่างบุคคล องค์ประกอบด้านพันธุกรรมที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนมีอยู่หลายองค์ประกอบด้วยกัน แต่ที่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาให้ความสนใจเป็นพิเศษ ได้แก่ สติปัญญา และความถนัด

1.1) สติปัญญา หมายถึง ความสามารถทางสมอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถในการตัดสินใจ การทำความเข้าใจ การให้เหตุผล และความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ

1.2) ความถนัด หมายถึง ความสามารถที่จะเรียนหรือได้รับประโยชน์จากการฝึกอบรม และมีความจำเป็นเฉพาะกับงานบางชนิด ความถนัดนี้เป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดทางพันธุกรรม แต่ยังมีองค์ประกอบบางอย่างเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น ประสบการณ์ การเรียนรู้ และความสนใจ

2) องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม เป็นส่วนที่บุคคลได้รับมาจากการเรียนรู้ทางสังคม นักจิตวิทยาและนักการศึกษาบางคน เช่น เฟอร์กูสัน (Ferguson) เชื่อว่า สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลมากกว่าพันธุกรรม บรูเนอร์ (Bruner) กล่าวว่า นักจิตวิทยาและนักการศึกษาจะสนใจแต่เฉพาะสติปัญญาของผู้เรียน โดยละเลยสิ่งแวดล้อมตัวผู้เรียน ไปไม่ได้ เนื่องจากความพร้อมที่จะเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ แรงจูงใจ ค่านิยม และความคาดหวังทางการเรียน ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมตัวเขาอยู่ทั้งสิ้น

คาร์โรลล์ (Carroll, 1971 : 33) ได้เสนอแบบจำลองของการการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน (Model of School Learning) ว่าประกอบด้วย องค์ประกอบภายในโรงเรียน และองค์ประกอบภายนอกโรงเรียน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1) องค์ประกอบภายในโรงเรียน มี 3 ประการ คือ

1.1) ความถนัดทางการเรียน เป็นความสามารถเฉพาะของแต่ละบุคคลที่สามารถจะเรียนได้ดีในบางวิชา

1.2) ความสามารถที่จะเข้าใจคำสอน ซึ่งเป็นส่วนผสมกันระหว่างความรู้ปัญหาทั่วไป และความเข้าใจภาษา เป็นความสามารถที่จะเรียนรู้ได้เร็ว เข้าใจคำอธิบายของครู สามารถตอบปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาวิชานั้น ๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว

1.3) การอุทิศเวลาให้กับการเรียน เป็นความพยายามของผู้เรียนที่จะทุ่มเทความเข้าใจ ความสนใจ และเวลาให้กับการเรียนอย่างจริงจัง

2) องค์ประกอบภายนอกโรงเรียน มี 2 ประการ คือ

2.1) ความเหมาะสมของระยะเวลาที่โรงเรียนจัดการศึกษาให้ตามความสามารถของแต่ละคน

2.2) ประสิทธิภาพในการสอน เป็นประสิทธิผลซึ่งผู้เรียนจะได้รับผลสำเร็จในการเรียน ซึ่งเป็นผลจากครูผู้สอน

จาโคโบวิทซ์ (Jakobovitz, 1971 : 91-115) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบ 3 ประการที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่

1) องค์ประกอบทางการสอน ซึ่งประกอบด้วย

1.1) คุณภาพการสอนของครู ซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถทางภาษา และการสอนของครู

1.2) โอกาสการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.3) เกณฑ์ประเมินผล ซึ่งอาจประเมินได้จากแบบสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2) องค์ประกอบในด้านตัวผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย

2.1) ความสามารถที่จะเข้าใจการสอน ซึ่งขึ้นอยู่กับสติปัญญาและความสามารถทางภาษา

2.2) ความถนัด ได้แก่ องค์ประกอบความถนัดทางการเรียนภาษาและองค์ประกอบที่เป็นตัวกำหนดความถนัด

2.3) ความมานะบากบั่น ซึ่งเกิดจากแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เจตคติที่มีต่อครูผู้สอน ความสนใจในภาษาที่เรียน และเจตคติต่อวัฒนธรรมต่างประเทศ

2.4) บุทธวิธีการเรียน ได้แก่ สมรรถภาพในการรับความรู้ใหม่ นิสัยทางการเรียน และการประเมินผลความสามารถของตนเอง

3) องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ความเชื่อมั่นต่อภาษาของตนเอง องค์ประกอบทางภาษาศาสตร์ของภาษาตนเอง ภาวะสองวัฒนธรรมซึ่งปรากฏในสังคม ผลอันเกิดจากองค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ความสนใจในภาษาที่เรียน เจตคติที่มีต่อภาษานั้น ความมานะบากบั่นในการเรียนภาษานั้น และการคัดค้านการปะปนของภาษานั้นกับภาษาของตนเอง

บลูม (Bloom, 1976 : 167-176 อ้างถึงใน มณฑารัตน์ ชูพินิจ, 2540 : 14-15) ได้ศึกษาถึง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ 3 องค์ประกอบดังนี้

1) พฤติกรรมด้านความรู้ความคิด (Cognitive Entry Behavior) หมายถึง ความสามารถทั้งหลายของผู้เรียนที่ทำให้เขาเรียนได้ ซึ่งประกอบด้วยความถนัดและพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน

2) คุณลักษณะด้านจิตพิสัย (Affective Entry Characteristics) หมายถึง สภาพการณ์หรือแรงจูงใจที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ใหม่ ได้แก่ ความสนใจและเจตคติที่มีต่อเนื้อหาวิชา และคุณลักษณะบุคลิกภาพ ซึ่งคุณลักษณะต่างๆ ทางด้านจิตพิสัยนี้บางอย่างอาจเปลี่ยนแปลงได้ บางอย่างก็คงอยู่

3) คุณภาพทางการสอน (Quality of Instruction) หมายถึง การได้รับคำแนะนำการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน การเสริมแรงจากครู การแก้ไขข้อผิดพลาด และรู้ผลว่าตนเองกระทำได้ถูกต้องหรือไม่

บลูมได้สรุปว่า ตัวแปรทางด้านความรู้ความคิด ตัวแปรทางด้านจิตพิสัย และตัวแปรทางด้านคุณภาพการสอน สามารถอธิบายความแปรปรวนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้ร้อยละ 50, 25, และ 25 ตามลำดับ ตัวแปรปรวนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ร้อยละ 65 เมื่อรวมตัวแปรทั้ง 3 ด้านเข้าด้วยกันสามารถอธิบายความแปรปรวนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ถึงร้อยละ 90

2. องค์ประกอบด้านจิตพิสัย

2.1 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

2.1.1 ความหมายแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้ดังนี้

เฟื่อนพันธุ์ โทกนถ (2514 : 2) กล่าวว่า ในทางจิตวิทยาสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งมีผลต่อพฤติกรรม ก็เป็นตัวผลักดันให้บุคคลแต่ละคนมีบทบาทต่าง ๆ กันนั้น ได้แก่ แรงจูงใจ

(Motive) ซึ่งมักพบเสมอว่า แรงจูงใจมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมการเรียนรู้และอื่น ๆ นักเรียนที่ตั้งใจเรียนสูงมักประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ มีพฤติกรรมเป็นที่พึงปรารถนาตามมาตรฐานของสังคม นักเรียนที่ขาดความสนใจหรือไม่ตั้งใจเรียนก็จะไม่ถึงเป้าหมาย พฤติกรรมที่ตามภายหลังก็จะเป็นปัญหา

จิตรนาถ กิรติเสวี (2516 : 11) ได้ให้นิยามของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่า หมายถึง แรงจูงใจชนิดหนึ่งที่ทำให้บุคคลมีการกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอันสูงเด่นที่ตั้งไว้ มีความเพียรพยายามที่จะกระทำโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ มีความขยันขันแข็งในงานที่ต้องใช้สมองขบคิดและงานที่ไม่ซ้ำแบบใคร มานะพากเพียรต่อสิ่งท้าทายช่วยยูกความสามารถของตน ชอบกระทำสิ่งที่ยุ่งยาก ซับซ้อนติดต่อกันเป็นระยะเวลายาวนานและสนุกกับกิจกรรมนั้น มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ตัดสินใจเด็ดเดี่ยว กล้าเสี่ยง ชอบที่จะมีเสรีภาพในการคิดหรือกระทำ

พระราชวรานูณี (2530 : 47-49) ได้ให้ความหมายแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้ว่า เป็นการใฝ่ความเป็นเลิศหรือเป็นการพยายามทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีที่สุดในเต็มความสามารถที่สุด และทำในสิ่งที่มีประโยชน์ที่สุดแก่ชีวิตและสังคม ซึ่งมีความเป็นเลิศที่ไม่จำเป็นต้องไปแข่งขัน ไปวัดกับคนอื่น แต่มุ่งแข่งขันกับมาตรฐานของตนเอง นั่นคือทำงานนั้นให้ดีที่สุด เต็มความสามารถที่สุด และเป็นประโยชน์ที่สุด

จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์ (2532 : 106) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้ว่า เป็นความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี พยายามเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ รู้สึกมีความสุขสบายเมื่อประสบความสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อไม่ประสบความสำเร็จ มีความพยายามที่จะทำให้สัมฤทธิ์ผลได้มาตรฐานดีเยี่ยมกว่าคนอื่น ๆ

แอทกินสัน (Atkinson, 1964 : 240-241) ให้ความหมายแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้ว่า เป็นแรงผลักดันที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลรู้ดีว่าการกระทำของตนจะต้องได้รับการประเมินจากตนเองหรือบุคคลอื่น โดยเทียบมาตรฐานอันดีเยี่ยม ผลจากการประเมินอาจเป็นสิ่งที่พอใจเมื่อกระทำจนสำเร็จหรือไม่พอใจเมื่อกระทำไม่สำเร็จ

เมอร์เรย์ (Murrey, 1966 : 19) กล่าวว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ ความต้องการที่ได้รับความสำเร็จจากการกระทำในสิ่งที่ยากได้สำเร็จ เป็นความปรารถนาหรือแนวโน้มที่ต้องการจะกระทำสิ่งใด ๆ ให้สำเร็จโดยเร็วและมีความเป็นอิสระให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ต้องการเอาชนะอุปสรรคและบรรลุเป้าหมายอันดีเลิศ ต้องการเป็นคนเก่ง มีความสามารถในการแข่งขันและเอาชนะคนอื่น ๆ ต้องการเพิ่มการยอมรับตนเอง โดยการบรรลุความสำเร็จในกิจกรรมที่เป็นอัจฉริยะ

เซคอร์ดและแบ็คแมน (Secord and Backman, 1964 : 568) ให้ความหมายแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้ว่า ถ้ามีการท้าทายเกี่ยวกับมาตรฐานความประพฤติ แต่ละบุคคลจะตอบสนองต่อสถาน

การณ์ต่างกัน บุคคลที่ไม่ได้ตั้งมาตรฐานสำหรับตนเองก็จะมี ความพยายามน้อยและมีความรู้สึกไม่สนใจเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้ ซึ่งเป็นเครื่องแสดงว่าบุคคล 2 จำพวก มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่างกัน

ดิงค์เมเยอร์ (Dinkmeyer, 1965 : 166-169) กล่าวว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความต้องการสัมฤทธิ์ผล เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งของพฤติกรรมมนุษย์ มนุษย์จะพยายามทำสิ่งที่ไม่ดีให้ดีขึ้น

ฮิลการ์ด (Hilgard, 1967 : 153) ให้ความหมายแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่า เป็นแรงจูงใจชนิดหนึ่งที่ทำให้บุคคลมีการกระทำเพื่อบรรลุเป้าหมายด้วยมาตรฐานอันดีเยี่ยม

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นความปรารถนาที่ทำให้บุคคลมีการกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอันสูงเด่นที่ตั้งไว้ มีความเพียรพยายามที่จะกระทำโดยไม่มีข้อหาคืออุปสรรคใด ๆ มีความขยันขันแข็ง มีความมานะพากเพียรต่อสิ่งท้าทายย่อม มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ตัดสินใจเด็ดเดี่ยว กล้าเสี่ยง ชอบที่จะมีเสรีภาพในการคิดหรือกระทำ รู้สึกมีความสุขสบายเมื่อประสบความสำเร็จ และมีความวิตกกังวลเมื่อไม่ประสบความสำเร็จ

2.1.2 ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีนักจิตวิทยาเสนอไว้หลายท่าน แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้จะกล่าวเพียงบางท่านเท่านั้น

เมอร์เรย์ (Murray, 1966 : 152 - 266 อ้างถึงใน ทศพร ประเสริฐสุข, 2530 : 30) ได้รวบรวมความต้องการทางจิตของมนุษย์ไว้ 28 ชนิด และในจำนวนนี้มีความต้องการเอาชนะและประสบความสำเร็จ (Need for Achievement) รวมอยู่ด้วย เขาจึงเป็นบุคคลแรกที่กล่าวถึงความต้องการทางจิตที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ต้องการเป็นผู้มีความสามารถ มีพลังจิต (Will Power) ที่จะเอาชนะอุปสรรค มุ่งมั่นที่จะกระทำสิ่งที่ยากให้ประสบความสำเร็จ

กิลฟอร์ด (Guilford, 1959 : 437-439) กล่าวถึง ลักษณะของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่า ประกอบด้วย

- 1) ความทะเยอทะยานโดยทั่วไป คือ ความปรารถนาที่จะกระทำกิจกรรมให้สำเร็จ
- 2) ความเพียรพยายาม ได้แก่ ความพยายามทำงานให้เป็นผลสำเร็จ
- 3) ความอดทนเต็มใจที่จะลำบาก แม้จะยากเย็นเพียงใดก็ตาม เพื่อมุ่งทำกิจการ

แมคเคลลแลนด์ (McClelland 1961 : 36-62) ได้เน้นแรงจูงใจทางสังคม 3 ประเภทคือ

- 1) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motive) คือ ความปรารถนาที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยพยายามแข่งกับมาตรฐานอันดีเยี่ยม มีความสบายใจเมื่อประสบความสำเร็จ มีความกังวลใจเมื่อพบกับความล้มเหลว

2) แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ (Affiliation Motive) คือ ความปรารถนาที่จะเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น ต้องการเป็นที่นิยมชมชอบของบุคคลอื่น สิ่งเหล่านี้เป็นแรงจูงใจที่จะทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับจากบุคคลอื่น

3) แรงจูงใจใฝ่อำนาจ (Power Motive) คือ ความปรารถนาที่จะได้มาซึ่งอิทธิพลที่เหนือกว่าคนอื่น ๆ ในสังคม ทำให้บุคคลแสวงหาอำนาจ เพราะจะเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจหากทำอะไรได้เหนือคนอื่น

แรงจูงใจทั้งสามประการนี้ แมคเคลลแลนด์ เน้นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มากกว่าแรงจูงใจด้านอื่น เพราะเห็นว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสำคัญมากที่สุดสำหรับเศรษฐกิจของประเทศ สอดคล้องกับคำกล่าวของ ประสาท ปิ่นขวัญกูร (2516 : 3) ที่กล่าวว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะส่งเสริมให้กิจการต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมด้านการเรียนหรือด้านการทำงาน

และแมคเคลลแลนด์ ได้บ่งถึงคุณลักษณะของคนที่มีความสัมฤทธิ์ผล (Achievement) สูงดังนี้ (หลุย จำปาเทศ, 2533 : 47)

1) จะเป็นคนที่มีความปรารถนาแรงกล้าที่จะรับภาระหรือความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ไม่ชอบเที่ยงงาน จะค้นหาว่าปัญหาจะถูกแก้ได้โดยวิธีใดหรืออย่างไร ดังนั้นคนประเภทนี้มีแนวโน้มจะทำงานคนเดียวแทนที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น แต่ถ้านั้นต้องการความร่วมมือจากคนหลาย ๆ คน เขาก็มีแนวโน้มจะเลือกผู้ร่วมงานที่มีความสามารถมากกว่าความเป็นมิตรหรือเป็นพวกเดียวกัน

2) เป็นคนที่ตั้งเป้าหมายไว้สูงกว่าปกติและชอบเสี่ยงกับเป้าหมายนั้น เขาจะแสดงความสามารถให้เห็นอย่างสมเหตุสมผล มีความสุขและสนุกกับการทำงานให้บรรลุเป้าหมายนั้น ๆ เขาจะไม่กลัวความเหนื่อยหรือคิดว่าตนทำงานมากกว่าผู้อื่นถึงงานทำทลายความสามารถของเขา

3) เป็นคนที่มีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะให้ผู้อื่นประเมินหรือบอกสิ่งที่เขาทำ เขาต้องการทราบว่ “เขาทำไปได้ดีแค่ไหน” เขาจะกังวลหรืออยากรู้ผลที่จะป้อนกลับมาให้ทราบ ไม่ว่าจะออกมาในรูปของความสำเร็จ หรือความล้มเหลวก็ตาม

แอทคินสัน (Atkinson, 1964 : 264) กล่าวว่า สิ่งกระตุ้นที่ทำให้บุคคลประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Tendency to Achievement Behavior-T_a) ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสามประการ คือ

1) สิ่งโน้มน้าวจิตใจที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ (Tendency to Approach Success-T_a)

ได้แก่ ผลคูณของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Motive of Success- M_s) ความเข้มของความมุ่งหวังหรือโอกาสที่จะประสบความสำเร็จ (Probability of Success- P_s) ค่าของสิ่งล่อใจที่เป็นเป้าหมายของความสำเร็จ (Incentive Value of Success- I_s)

2) สิ่งโน้มน้าวใจที่จะหลีกเลี่ยงความล้มเหลว (Tendency to Avoid Failure- T_{af}) ได้แก่ ผลคูณของแรงจูงใจที่หลีกเลี่ยงความล้มเหลว (Motive to Avoid Failure- M_{af}) โอกาสที่จะประสบความสำเร็จ (Probability to Avoid Failure- P_f) ค่าของสิ่งล่อใจที่เป็นเป้าหมายของความล้มเหลว (Incentive to Avoid Failure- I_f)

3) องค์ประกอบจากภายนอก (Extrinsic Tendency- $Text$) ซึ่งทำให้นักคลงเกิดความปรารถนาอยากประกอบกิจกรรมนั้น ๆ

จากแนวคิดของแอทคินสัน สามารถเขียนในรูปสมการได้ดังนี้

$$T_a = T_s + T_{af} + Text$$

$$= (M_s \times P_s \times I_s) + (M_{af} \times P_f \times I_f) + Text$$

มาสโลว์ (Maslow, 1987 : 130-149 อ้างถึงใน หลุย จัปาเทศ, 2533 : 31-35) ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ระดับ ดังต่อไปนี้

1) ความต้องการทางร่างกาย คือ เป็นความต้องการขั้นเริ่มต้น ซึ่งมี 2 ประการ คือ

1.1) แนวคิดเรื่องความสมดุลย์ของร่างกาย เป็นความพยายามที่จะทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้

1.2) ภาวะเจริญอาหาร เป็นความพยายามในการเลือกอาหาร

2) ความต้องการทางด้านความปลอดภัยและมั่นคง เป็นการต้องการความปลอดภัยทางกายและใจ ความมั่นคง ความคงที่ การปกป้องคุ้มครอง ปราศจากความกลัว ความกังวล และความสับสนมีคมน

3) ความต้องการทางด้านความรักและการยอมรับ เป็นความพยายามที่จะให้และจะรับความรัก ความพอใจ และการมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ

4) ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง เป็นความพยายามที่จะให้คนหรือกลุ่มนับถือ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ

4.1) เป็นความปรารถนาเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง ความสัมฤทธิ์ผล ความเหมาะสม ความเป็นผู้มีฝีมือมีความสามารถ และความเป็นอิสระเสรีภาพ

4.2) เป็นความปรารถนาเพื่อชื่อเสียง ศักดิ์ศรี การยอมรับและความเชื่อถือจากผู้อื่น ฐานะ บารมี เกียรติยศ ความมีอำนาจ การสรรเสริญชมเชย และการเอาใจใส่จากผู้อื่น

5) ความต้องการตระหนักในความสามารถแห่งตน เป็นพยายามฝ่าฟันและพัฒนาการ
 กระทำให้เหมาะสมกับคนให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

จิราภรณ์ ดังกิตติภรณ์ (2532 : 106) กล่าวว่า คนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีลักษณะ
 ดังต่อไปนี้

1) กล้าเสี่ยง (Moderate Risk Taking) มีความต้องการใช้ความสามารถมากกว่าอาศัย
 โชคช่วย มีการตัดสินใจเด็ดเดี่ยว เชื่อมมั่นในความสามารถของตนเอง ชอบทำสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ
 โดยเฉพาะสิ่งที่ท้าทายและช่วยความสามารถของตน

2) ขยันขันแข็ง (Energetic) มีความมานะบากบั่น ขยันขันแข็งในการคิดค้นคว้า และ
 ปฏิบัติตลอดเวลา มีความตั้งใจและจริงจังกับการทำงาน โดยจะสังเกตได้จากพวกนี้จะทุ่มเวลาส่วน
 ใหญ่ของชีวิตให้กับการทำงานมากกว่าสิ่งอื่น ๆ

3) ระดับความคาดหวังสูง (High Level of Expectation) พวกนี้มักตั้งมาตรฐานการ
 กระทำของตนไว้สูง และมีความละเอียดอ่อนในการทำงาน ผลงานที่ปรากฏออกมาจะต้องสมบูรณ์
 และดีเลิศเสมอ

4) รับผิดชอบในตนเอง (Individual Responsibility) พวกนี้มักจะรับผิดชอบในตนเอง รู้จัก
 รับผิดชอบ พยายามทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองมากกว่าที่จะ
 คอยพึ่งพิงคนอื่น มีเสรีภาพในการคิดทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองไม่ชอบให้คนอื่นบงการ

5) ต้องการทราบผลการตัดสินใจของตนเอง (Knowledge of Results of Decision) เมื่อ
 ทำงานไปแล้วจะต้องมีการติดตามผลงานของตน และเมื่อทราบผลแล้วจะพยายามแก้ไขปรับปรุงผล
 งานให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

6) คาดการณ์ล่วงหน้า (Anticipation of Future Possibility) ในการทำสิ่งต่าง ๆ มักมีการ
 วางแผนระยะยาวโดยมีการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงความเป็นไปได้ หรือแนวโน้มของผลกระทบ
 ต่าง ๆ ที่จะเกิดตามมาทีหลัง ตลอดจนหนทางป้องกันไว้ล่วงหน้าก่อน

2.2 เจตคติต่อการเรียน

2.2.1 ความหมายเจตคติ

มีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ดังต่อไปนี้

ออทพอร์ท (Allport, 1967 : 3) กล่าวว่า เจตคติเป็นสภาวะความพร้อมทางด้านจิตใจอัน
 เกิดขึ้นจากประสบการณ์ สภาวะความพร้อมนี้จะเป็แรงกำหนดทิศทางปฏิกิริยาที่มีต่อบุคคลหรือ
 สิ่งของที่เกี่ยวข้อง การสร้างเจตคติให้กับเด็กนั้นการเรียนช่วยได้มาก เพราะเจตคติของเด็กได้มา
 จากประสบการณ์ต่าง ๆ และเมื่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้รับความสำเร็จ เจตคติก็น่าจะก่อขึ้น

ฟิชบีน (Fishbien, 1969 : 3) ได้ให้คำนิยามของเจตคติว่า หมายถึง สภาพความพร้อมของสมอง การจัดมวลประสบการณ์ อิทธิพลภายนอกหรือภายในที่มีต่อบุคคลในการตอบสนองต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ต่อสภาวะการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ๆ

แทรนดิส (Traindis, 1971 : 5) กล่าวว่า เจตคติเป็นความ โน้มเอียงที่ฝังแน่นในความคิด และความรู้สึกในทางบวกหรือทางลบที่มีต่อสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะ เจตคติประกอบด้วยสิ่งที่สำคัญ 2 อย่าง คือ ความรู้ความเข้าใจและอารมณ์

ครุซ (Cruze, 1972 : 187) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง เป็นความรู้สึกเอนเอียงทางจิตใจที่มีต่อประสบการณ์ที่คนเราได้รับและเจตคติเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2531 : 112) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่าง ๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ และเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งซึ่งอาจเป็นไปในทางสนับสนุนหรือคัดค้านก็ได้

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2534 : 88) ได้ให้ความหมายของเจตคติว่า เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะแสดงออกให้เห็นจากคำพูดหรือพฤติกรรม คนแต่ละคนมีทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากน้อยแตกต่างกัน

จากความหมายของเจตคติที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความโน้มเอียงของบุคคลอันเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ที่จะตอบสนองต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด อาจเป็นบุคคล วัตถุ เหตุการณ์ ในลักษณะที่สนับสนุนหรือคัดค้าน เจตคติเป็นสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่สามารถสรุปพาดพิงได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นพฤติกรรมที่มีความคงที่

2.2.2 ทฤษฎีเจตคติ

สำหรับทฤษฎีเจตคตินั้นมีมากมายหลายทฤษฎี แต่มีนักวิชาการศึกษาได้แบ่งทฤษฎีเจตคติออกเป็น 4 ทฤษฎีใหญ่ ๆ คือ (ธีระพร อุวรรณโณ, 2533 : 480-495)

1) ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (A Theory of Reasoned Action) เป็นทฤษฎีของฟิชบายน์และไอเซ็น (Fishbein and Ajzen) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลและใช้ข้อมูลที่มีเนื้ออย่างเป็นระบบ และมนุษย์พิจารณาผลที่อาจเกิดจากการกระทำของตนก่อนการตัดสินใจลงมือทำหรือไม่ทำพฤติกรรม

สาระสำคัญของทฤษฎีนี้โดยสังเขป

1.1) พฤติกรรมส่วนมากของบุคคลอยู่ภายใต้การควบคุมโดยเจตคติเชิงพฤติกรรม (Behavioral Intention) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “เจตคติ” ของเขาที่จะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมนั้น

2.2) เจตคติเชิงพฤติกรรมได้รับอิทธิพลมาจากตัวกำหนด 2 ตัว ได้แก่

2.2.1) เจตคติต่อพฤติกรรม เป็นการประเมินทางบวกหรือทางลบของบุคคลต่อการที่เขาทำพฤติกรรมนั้น

2.2.2) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง เป็นการประมาณของบุคคลว่าตนจะมีการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมากน้อยเพียงไร กลุ่มอ้างอิงหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความสำคัญต่อตัวเขา เช่น กลุ่มอ้างอิงของนักเรียนอาจจะ เป็นพ่อแม่ พี่น้อง ครู เป็นต้น

2) ทฤษฎีความไม่คล้อยของของปัญญา (Cognitive Dissonance Theory) เป็นทฤษฎีของ ลีออน เฟสติงเจอร์ (Leon Festinger) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า บุคคลมีแรงจูงใจหรือแรงขับที่จะพยายามสร้างความกลมกลืน ความคงเส้นคงวาหรือความสอดคล้องภายในระหว่างส่วนของปัญญา ส่วนต่าง ๆ

สาระสำคัญของทฤษฎีนี้โดยสังเขป

2.1) การเกิดความไม่คล้อยของเป็นสภาวะที่บุคคลมีความรู้สึกไม่สบายใจ จะจูงใจให้เขาพยายามลดความไม่คล้อยของและแสวงหาความคล้อยของ

2.2) เมื่อเกิดความไม่คล้อยของขึ้น นอกจากบุคคลจะพยายามลดความไม่คล้อยของลงไปแล้ว เขาก็จะพยายามหลีกเลี่ยงสถานการณ์หรือข่าวสารที่จะมาทำให้ความไม่คล้อยของเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้เฟสติงเจอร์เห็นว่า ความมากน้อยของความไม่คล้อยของขึ้นอยู่กับส่วนสำคัญของส่วนของปัญญาที่เกี่ยวข้อง และพลังของแรงผลักดันให้ลดความไม่คล้อยของขึ้นอยู่กับความมากน้อยของความไม่คล้อยของ ถ้าหากส่วนของปัญญาที่ไม่คล้อยของกันมีความสำคัญสำหรับบุคคลเพียงใด เขาก็จะมีความไม่คล้อยของมากเพียงนั้น และยังมีความไม่คล้อยของมากเพียงไร แรงผลักดันแรงจูงใจหรือแรงขับให้เขาลดความไม่คล้อยของจะมีมากเพียงนั้น

3) ทฤษฎีการรับรู้ตนเอง (Self-perception Theory) เป็นทฤษฎีของ ดาร์ล เบ็ม (Daryl Bem) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า มนุษย์สามารถรู้เจตคติ อารมณ์และสภาวะภายในอื่น ๆ ของเขาส่วนหนึ่งจากการอนุมานจากการสังเกตพฤติกรรมภายนอกของเขาเองหรือสภาพการณ์ที่พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้น และหากสิ่งบ่งชี้ภายในไม่หนักแน่น ถ้ากรม หรือตีความไม่ได้ บุคคลอาจอาศัยข้อมูลจากสิ่งชี้แนะภายนอกมาอนุมานสภาวะภายในของตน เหมือนกับที่ผู้สังเกตภายในอาศัยข้อมูลจากสิ่งชี้แนะภายนอก เพื่ออนุมานสภาวะภายในของผู้แสดงพฤติกรรม

สาเหตุที่ต้องมีการอนุมาน เจตคติ อารมณ์ และสภาวะภายในอื่น ๆ ของมนุษย์ส่วนหนึ่ง มาจากการสังเกตพฤติกรรมภายนอกของเขาเองหรือจากสถานการณ์ที่พฤติกรรมนั้นเกิดขึ้น เบ็ม (Bem) เห็นว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้ใหญ่สอนการอนุมานให้กับเด็กอย่างนั้นมาตั้งแต่เด็กยังเล็ก เช่น พ่อแม่สังเกตลูกซึ่งอายุเพียง 3 ขวบว่า คราวใดที่ป้อนส้มเขียวหวานให้ถูก ลูกรับประทานโดย

ไม่อดเอื้อนเลย แต่เมื่อใดที่ป้อนดื่บหมูให้ลูกเพียงแต่ลูกเห็นเข้าก็เบือนหน้าหนีและบางครั้งก็ยังใช้มือปิดมือพ่อแม่ที่ป้อนดื่บหมูไปด้วย เนื่องจากลูกอายุ 3 ขวบ พ่อแม่จะถามว่าชอบส้มไซ้ไหม ไม่ชอบดื่บหมูไซ้ไหม ก็คงไม่ได้รับคำตอบอะไรที่เป็นสาระได้ พ่อแม่ก็อนุมานเอาเองว่าลูกของตนชอบส้มและไม่ชอบดื่บหมู

ส่วนประเด็นที่ว่าหากสิ่งบ่งชี้ภายในไม่หนักแน่น ถ้าความหรือดีความไม่ได้ บุคคลจะอาศัยข้อมูลจากสิ่งชี้แนะภายนอกมาอนุมานสภาวะภายในของตนนั้น จากการสังเกตเด็กเล็กหลายคนพบว่าเด็กจะอนุมานความรู้สึกของตนจากปฏิกิริยาของผู้ใหญ่ เช่น เมื่อเด็กหกล้ม หัวเข่าถลอก เด็กก็จะเงยหน้ามองผู้ใหญ่ว่าจะมีปฏิกิริยาอย่างไร หากผู้ใหญ่หัวเราะ เด็กก็จะหัวเราะตามไปด้วย แต่หากผู้ใหญ่รีบเข้าไปหาเด็กพร้อมกับถามว่า “เจ็บไหมลูก” เด็กก็มักจะร้องไห้เป็นการตอบสนอง

4) ทฤษฎีปฏิกิริยาทางจิต (Psychological Reactance Theory) เป็นทฤษฎีของ แจค เบร์ม (Jack Brehm) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีกลุ่มพฤติกรรมที่เขาสามารถแสดงได้ในขณะนั้น หรือทำได้ในเวลาหนึ่งในอนาคต กลุ่มพฤติกรรมนี้อาจจะเรียกว่า “พฤติกรรมเสรี” ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึง พฤติกรรมเฉพาะเจาะจงของการกระทำที่เป็นไปได้เท่านั้น บุคคลจะต้องมีความสามารถทางร่างกายและจิตใจที่จะทำพฤติกรรมนั้นได้และเขาอาจจะเรียนรู้มาจากประสบการณ์ โดยจาริตประเพณี

เบร์มระบุว่าการศึกษาที่ทฤษฎีปฏิกิริยาทางจิตเน้นความเป็นอัตโนมัติของเสรีภาพนี้ทำให้มีข้อคิดในเชิงทฤษฎี 2 ข้อ คือ

4.1) การเน้นความเป็นอัตโนมัติของเสรีภาพ เป็นการชี้แนะว่าบุคคลแต่ละคนอาจจะมีเสรีภาพต่างกันได้มาก ขึ้นอยู่กับแต่ละคนเชื่อว่าสิ่งใดเป็นเสรีภาพสำหรับตน ทฤษฎีเพียงแต่ระบุว่าคนทุกคนมีพฤติกรรมเสรีของตนเอง แต่ถ้าจะบอกว่าใครมีพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมเสรีจะต้องพิจารณาบุคคลนั้นในสถานการณ์ที่เฉพาะของเขา โดยนัยนี้การไปคาดคะเนเกี่ยวกับเสรีภาพของผู้อื่นอาจจะเกิดความคลาดเคลื่อนได้

4.2) การเน้นความเป็นอัตโนมัติของเสรีภาพอาจจะก่อให้เกิดความคิดที่เหมือนจะขัดแย้งกันเองได้ เช่น หากเด็กไม่ได้มีความเชื่อว่าการนอนดึกเป็นเสรีภาพสำหรับตน การที่แม่จะบอกให้ลูกเข้านอนเมื่อถึงเวลาอันควรก็จะไม่ทำให้ลูกเกิดปฏิกิริยาทางจิต หรือมีพฤติกรรมต่อต้านคำสั่งของแม่ การต่อต้านการควบคุมจากภายนอกจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลรับรู้ว่าการควบคุมนั้นมาละเมิดเสรีภาพของเขา ทฤษฎีปฏิกิริยาทางจิตไม่ได้เสนอว่าผู้คนมีแรงจูงใจจะต่อต้านการควบคุมพฤติกรรมของเขาเสมอ แต่พยายามระบุเงื่อนไขที่การต่อต้านเหล่านี้มีแนวโน้มจะเกิดขึ้น

สรชัย พิศาลบุตร (2528 : 150-152) ได้สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติของนักการศึกษาและนักจิตวิทยาไว้หลายท่าน และกล่าวว่าทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติที่ยอมรับและนิยมใช้กันในปัจจุบันมี 2 ทฤษฎี ได้แก่

1) ทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติที่มีหลายส่วนประกอบ (Multi-Component View of Attitude) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า เจตคติประกอบด้วยสามส่วน คือ

1.1) ความรู้ความคิด (Cognition) หมายถึง ความคิดเห็นหรือความเชื่อ (Opinion of Belief) ที่บุคคลหนึ่งมีต่อบุคคลอื่น หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง

1.2) ความรู้สึกหรืออารมณ์ (Affect) หมายถึง ความรู้สึกหรือการประเมินค่า (Feeling or Evaluation) ของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่น หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง

1.3) ความตั้งใจในการกระทำ (Conation) หมายถึง เจตนาต่าง ๆ ทั้งทางด้านพฤติกรรมและด้านการกระทำ (Behavioral Intention or Action Intention) ที่บุคคลแต่ละคนมีอยู่ และเป็นแนวทางที่จะใช้ปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น หรือสถานการณ์อื่น

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาที่ยอมรับในทฤษฎีนี้เชื่อว่า เพียงสิ่งเดียวในหลาย ๆ สิ่งที่จะมีผลต่อเจตคติของบุคคลให้มิตต่อบุคคลอื่น หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง นั้นจะไม่มีอิทธิพลเพียงพอต่อเจตคติ แต่จะต้องประกอบด้วยความเชื่อทั้งหมดที่มีผลต่อเจตคตินั้น ๆ และเจตคติจะไม่อิทธิพลใด ๆ กับเจตนาของแต่ละบุคคล แต่เจตนาของแต่ละบุคคลจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลนั้นต่อบุคคลอื่น ถ้าไม่มีสิ่งกีดขวาง

2) ทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติที่มีส่วนประกอบเดียว (Uni-Component View of Attitude) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคลนั้น ๆ เพียงอย่างเดียวที่ควรจะเรียกว่าเป็นเจตคติของบุคคล ส่วนความรู้ความคิดหรือความตั้งใจในการกระทำนั้น ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ

2.3 นิสัยในการเรียน

2.3.1 ความหมายนิสัยในการเรียน

มีผู้ให้ความหมายของนิสัยในการเรียนไว้หลายท่าน อย่างเช่น

อิงลิช และอิงลิช (English and English, 1958 : 505) กล่าวว่า เทคนิคทางการเรียน หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการเรียน ซึ่ง ได้แก่ วิธีการศึกษาค้นคว้า กระบวนการแก้ปัญหา และกระบวนการหมู่พวก

แมคค็อกซ์ (Maddox, 1963 : 46) ได้ให้ความหมายนิสัยในการเรียนว่า หมายถึง เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษา ช่วยส่งเสริมให้การเรียนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การวางแผนการเรียน การจดบันทึก การทำบันทึกย่อ การอ่านและการทบทวน เป็นต้น

นิสัยในการเรียนเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และการฝึกฝน ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและปรับปรุงแก้ไขได้ นิสัยในการเรียนจะเกิดขึ้นและมีพลังมากขึ้น ถ้าพฤติกรรมการเรียนนั้นได้รับความสำเร็จ ความพอใจหรือสามารถแก้ปัญหาได้ การกระทำนั้น ๆ ก็จะได้รับ การกระทำซ้ำอีก จนกลายเป็นนิสัยติดตัวไป

บราวน์และโฮลท์แมน (Brown & Holtzman, 1967 อ้างถึงใน ศิรินาถ สิงหาแก้ว, 2536 : 18-19) กล่าวว่า นิสัยในการเรียน (Study Habit) หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมในเรื่องการเรียนของแต่ละบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนเป็นประจำจนกลายเป็นนิสัย ซึ่งนิสัยในการเรียนเป็นตัวประกอบหนึ่งที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา ซึ่งอาจมีส่วนในการช่วยส่งเสริมหรือขัดขวางการเรียน นอกเหนือไปจากองค์ประกอบทางด้านสติปัญญาและนิสัยในการเรียนที่ดีที่สร้างขึ้นในระหว่างที่เรียนจะมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ในการช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเรียนได้ และองค์ประกอบสำคัญของนิสัยในการเรียนก็คือ การใช้เวลาโดยเน้นที่การหลีกเลี่ยง การผลัดเวลา (Delay Avoidance) และวิธีการทำงาน (Work Method)

การหลีกเลี่ยง การผลัดเวลา หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมของความพยายามในการทำงานเกี่ยวกับการเรียนที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จโดยเร็ว ไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง มีการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวในการทำงาน มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้จักจัดระบบการเรียนการทำงาน มีการวางแผนการเรียนล่วงหน้า ไม่ยอมปล่อยเวลาให้เสียไปโดยเปล่าประโยชน์และพยายามหลีกเลี่ยงจากสิ่งรบกวนต่าง ๆ

วิธีทำงาน หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมเกี่ยวกับทักษะในการเรียน และการใช้กระบวนการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการอ่านหนังสือเรียน การท่องจำบทเรียน การจดโน้ต การทบทวนบทเรียน การทำการบ้านหรือรายงาน การเตรียมตัวสอบ เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายมีคุณภาพ

ไอเซนค และมีลีย์ (Eysenck and Meili, 1972 : 40) กล่าวว่า นิสัย หมายถึง แนวโน้มของแต่ละบุคคลที่แสดงพฤติกรรมจนเป็นนิสัย และเป็นไปโดยอัตโนมัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้รับการฝึกฝน หรือประสบการณ์ ดังนั้น นิสัยในการเรียนจึงเป็นพฤติกรรมทางด้านการเรียนที่ปฏิบัติประจำ โดยพฤติกรรมนั้นส่วนหนึ่งมาจากทักษะและเทคนิคในการเรียน

กู๊ด (Good, 1973 : 274) ให้ความหมายของนิสัยไว้ดังนี้

1) การกระทำ การเคลื่อนไหว หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่ผ่านการกระทำจนกลายเป็นสิ่งที่ง่ายและเคยชิน เป็นการกระทำที่ปราศจากการนึกคิด การรีรอ ลังเล หรือการรวบรวมความคิดมาเป็นจุดรวมกัน

2) รูปแบบของการกระทำที่กลายเป็นสิ่งเด่นและเป็นแบบเฉพาะของแต่ละบุคคล

3) สิ่งที่ได้มาจากแนวโน้มนៃของรูปแบบการตอบสนอง โดยไม่มีการกระทำเป็นกรณีพิเศษ เช่น การแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างชัดเจน โดยไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขใด ๆ

ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 451) ให้ความหมายว่า นิสัย หมายถึง ความประพฤติที่เคยชิน เช่น ทำเป็นประจำจนเป็นนิสัย ทำงานเกิดความเคยชินกลายเป็นนิสัย

สุวิมล เค้นสมุทร (2525 : 7) ได้ให้ความหมายของนิสัยในการเรียนว่า หมายถึง ทักษะทางการเรียนที่ได้รับการฝึกฝนเป็นประจำจนเป็นนิสัย โดยเฉพาะวิธีการทำงาน และการใช้เวลาเรียนอย่างเหมาะสม

จิราพร ชุนนะ (2540 : 23) กล่าวว่า นิสัยในการเรียนมีความหมายใกล้เคียงและคล้ายคลึงกับคำว่าเทคนิคในการเรียน (Study Techniques) และทักษะในการเรียน (Study Skill) มาก

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่า นิสัยในการเรียน หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติในด้านการเรียนที่กระทำเป็นประจำจนเกิดความเคยชิน และเป็นไปโดยคล่องแคล่วไม่มีการลังเล หรือไม่มีการคิดก่อนการกระทำ

2.3.2 การปรับปรุงนิสัยในการเรียน

นิสัยในการเรียนสามารถแสดงออกมาได้สองทาง คือ นิสัยในการเรียนที่ดีและนิสัยในการเรียนที่ไม่ดี นิสัยในการเรียนเกิดจากการฝึกฝนและปฏิบัติในด้านการเรียนเป็นประจำจนเกิดเป็นนิสัย ฉะนั้นนิสัยในการเรียนเป็นสิ่งที่สามารถปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้โดยการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนให้ดีขึ้น ได้มีผู้เสนอแนะวิธีการปรับปรุงนิสัยในการเรียนไว้หลายท่าน ดังนี้

แมคค็อกซ์ (Maddox, 1963 : 16) ได้เสนอแนะวิธีปรับปรุงนิสัยในการเรียน คือ

- 1) ต้องมีสุขภาพจิตที่ดี โดยปรับปรุงแก้ไขสุขภาพโดยทั่ว ๆ ไป
- 2) ปรับปรุงแนวทางและวิธีการทำงาน โดยมีการวางแผน แบ่งเวลาเรียนและเวลาทำงานให้มีประสิทธิภาพ

3) ลดความกังวล และความตื่นเต้น โดยการแก้ปัญหาความขัดแย้งในใจตนเอง
สมิธ (Smith, 1970 : 2-35) ได้เสนอวิธีการจัดระบบการเรียนให้มีประสิทธิภาพดังนี้

1) ปรับปรุงแนวทางและวิธีเรียน โดยการวางแผนแบ่งเวลาเรียนและเวลาทำงานให้มีประสิทธิภาพ เช่น กำหนดตารางเวลาในการเรียน โดยแน่ใจว่าได้ให้เวลาแต่ละวิชาอย่างพอเพียง และบังคับให้ตนปฏิบัติตามนั้น

- 2) จัดสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับตนเองในเวลาทำงาน
- 3) ตั้งสมาธิอย่างแน่วแน่ว่า ปราศจากสิ่งรบกวน จนกว่างานจะแล้วเสร็จ
- 4) ทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จในแต่ละวัน

นอกจากนี้ สมิธ (Smith, 1970 : 2-35 อ้างถึงใน อรพินทร์ ชุชม และอังฉรา สุขารมณ, 2531 : 29) ได้เสนอให้มีการปรับปรุงด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) การอ่าน องค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้การอ่านมีประสิทธิภาพ คือ ความเร็วและความเข้าใจในเนื้อหา การอ่านที่รวดเร็วกว่าทำให้นักคลสามารถอ่านเนื้อเรื่องได้มากกว่า หรือทบทวนเรื่องราวเดิมซ้ำ ๆ ได้หลายครั้งในช่วงเวลาที่จำกัด ส่วนความเข้าใจในเนื้อหานั้น จะต้องพยายามจับจุดมุ่งหมายของเรื่องที่อ่าน และจับใจความสำคัญของเรื่องนั้นให้ได้

2) การขีดเส้นใต้ เพื่อเน้นจุดสำคัญที่อาจเป็นปัญหา ข้อเท็จจริง ความคิดเห็นของผู้เขียนเพื่อจำไว้หรือทำให้เห็นได้ง่าย ชัดเจน หรือแสดงจุดอ่อนที่ผู้อ่านยังไม่เข้าใจ

3) การจดโน้ต เป็นการจดบันทึกส่วนที่สำคัญที่ได้อ่านหรือรับฟัง การจดบันทึกช่วยให้จำได้

4) การทบทวน หลังจากที่ได้เรียนมาแล้ว จังเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทบทวนเรื่องที่ได้เรียนมาในระยะเวลาหนึ่ง เพื่อจะคงความรอบรู้ในเรื่องนั้น ๆ ไว้

5) การเขียน การเขียนรายงานหรือทำการบ้านที่ทำไม่ได้ดี อาจเนื่องมาจากไม่รู้ในเรื่องนั้นจริง ๆ หรือไม่สามารถแสดงความคิดเห็นออกมาเป็นการเขียนได้ ซึ่งสามารถปรับปรุงได้โดยการศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ในเรื่องนั้น ๆ

6) การใช้ห้องสมุด

7) การใช้เครื่องมือช่วยในการเรียน เช่น แผนที่ ตาราง จะช่วยทำให้เข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น

ศิริมาล สิงหาแก้ว (2536 : 22) กล่าวสรุปว่า ผู้เรียนสามารถมีนิสัยในการเรียนที่ดีได้ โดยนักเรียนจะต้องรู้จักการใช้เวลาและมีวิธีการเรียนการทำงานในเรื่องต่อไปนี้

- 1) การทำงานและจัดระบบการทำงาน
- 2) การไม่ผลัดวันประกันพรุ่ง
- 3) การมีความรับผิดชอบต่อตนเอง
- 4) การมีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ
- 5) การมีสมาธิในการเรียนการทำงาน
- 6) การจัดบรรยากาศที่เหมาะสมในการทำงาน
- 7) การอ่านและจดบันทึก
- 8) การทบทวนบทเรียน
- 9) การเตรียมตัวสอบ
- 10) การทำข้อสอบ

11) การทำการบ้านหรือรายงาน

12) การใช้ห้องสมุด

2.4 ความวิตกกังวล

2.4.1 ความหมายของความวิตกกังวล

มีบุคคลต่าง ๆ ได้ให้คำนิยามความวิตกกังวลไว้ดังนี้

ซูชีพ อ่อน โศกสูง (2516 : 7) ได้ให้ความหมายความวิตกกังวลไว้ว่า หมายถึง สภาพทางอารมณ์ของบุคคลที่แสดงถึงความไม่สบายใจ ตึงเครียด หรือเกิดความกลัวเมื่อมีสิ่งเร้าให้เกิดความรู้สึก หรืออยู่ในสภาพของอารมณ์ดังกล่าว บุคคลสามารถจะแสดงอาการหม่นหมอง เศร้าซึม เกร็งเครียด หงุดหงิด กังวลใจ

วัฒนา ศรีสัตย์วาทา (2519 : 7) กล่าวว่า ความวิตกกังวลหมายถึง สภาวะจิตใจที่มีอารมณ์อ่อนไหว ขี้อาย หวาดระแวงและกลัว บางครั้งหาสาเหตุได้ บางครั้งหาสาเหตุไม่ได้ ควบคุมตนเองไม่ได้และมีความเคร่งเครียด

จีระ เจริญสุขวิมล (2527 : 10) กล่าวว่า ความวิตกกังวลนั้นจัดได้ว่าเป็นความกลัวชนิดหนึ่ง แต่ความกลัวนี้หาสาเหตุไม่ได้ ผู้ที่มีความกังวลจะมีความรู้สึกไม่สบายใจ ซอบคิดมาก

พรทิพย์ ไชยลาภ (2536 : 40) ให้ความหมายของความวิตกกังวลไว้ว่า หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่มีความกระวนกระวายใจ ไม่สบายใจ หวาดระแวงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่บุคคลนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับอยู่

อิงลิส และอิงลิส (English and English, 1958 : 35 อ้างถึงใน จินตนา จินดารัตน์, 2523 : 16) ได้ให้ความหมายของความวิตกกังวลไว้ดังนี้

1) ความวิตกกังวลเป็นสภาวะของความไม่สบายใจ อันเนื่องมาจากความปรารถนาอันแรงกล้าและแรงขับว่าจะไปถึงเป้าหมายที่ต้องการได้หรือไม่

2) ความวิตกกังวล หมายถึง ความกลัวอันไร้วุ่น สับสน ว่าอาจมีสิ่งที่เลวร้ายเกิดขึ้นในอนาคต

3) ความวิตกกังวล หมายถึง ความกลัวที่ต่อเนื่อง ซึ่งอาจสังเกตเห็นได้แต่อยู่ในระดับต่ำ

4) ความวิตกกังวล หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองถูกขู่เข็ญ เป็นการขู่เข็ญที่น่ากลัว โดยที่บุคคลนั้นก็ไม้อาจบอกได้ว่า สิ่งที่เขาารู้สึกว่าถูกขู่เข็ญคืออะไร

สรุปได้ว่า ความวิตกกังวล หมายถึง สภาพทางอารมณ์ของบุคคลที่แสดงถึงความไม่สบายใจ ตึงเครียด คิดมาก กระวนกระวายใจ สับสน หวาดระแวง และเกิดความกลัวต่อสิ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอยู่

2.4.2 แนวคิดและทฤษฎีความวิตกกังวล

มีนักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้แนวคิดและแนวทฤษฎีความวิตกกังวลไว้หลายท่าน เช่น

ประมวล คิตตินันต์ (2511 : 110-112) ได้รวบรวมและสรุปแนวทฤษฎีความวิตกกังวลของ فروยด์ (Freud) ฮอร์นีย์ (Horney) และซัลลิแวน (Sullivan) ไว้ว่า

فروยด์ กล่าวว่า ความวิตกกังวลของเด็กเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความกลัวว่าจะถูกพลัดพรากจากแม่ ทั้งนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับไปถึงสาเหตุดั้งเดิม คือ ความกลัวพ่อ

ฮอร์นีย์ กล่าวว่า ความวิตกกังวลเรื่องแรกเกิดจากการช่วยตัวเอง ไม่ได้ในยามที่ต้องเผชิญกับโลกที่ปราศจากความเป็นมิตร ไร้ยุติธรรม และไม่พึงปรารถนา และยามที่ต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็คื ขวางไม่ให้เด็กใช้ความพยายามที่จะเป็นตัวของตัวเอง ภาวะที่ขัดขวางความเจริญเติบโต โดยอิสระของเด็กนั้น ไม่ใช่เกิดจากผู้ใหญ่ที่ดู หรือกระทำรุนแรงเอากับเด็กเท่านั้น แต่อาจเกิดขึ้นได้เมื่อผู้ใหญ่หมกมุ่นอยู่แต่ปัญหาของงาน หรือความวิตกกังวลของตน จนกระทั่งไม่มีเวลาให้แก่การสังเกต รับรู้ และสนับสนุนให้กำลังใจเด็ก

ซัลลิแวน กล่าวว่า ความวิตกกังวลจะเกิดขึ้นจากความไม่เห็นดีเห็นชอบจากบุคคลสำคัญในชีวิตของเด็ก เมื่อผู้ที่มีความสำคัญต่อชีวิตของเด็กมีเจตคติต่อเด็กอย่างไร เด็กก็จะมีเจตคติทำนองเดียวกันนั้นต่อตนเอง เพราะเขาเชื่อว่าเด็กจะตีราคาตนเองตามที่ผู้อื่นคิดและรู้สึกเกี่ยวกับเด็ก

วิภากร ลากสมบูรณานนท์ (2522 : 25-26) กล่าวว่า นักจิตวิทยามีทัศนะต่อความวิตกกังวลที่มีผลต่อการเรียนรู้และการทำงานของบุคคลหลายทัศนะ ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น 3 แนวคิด คือ

1) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) เป็นทฤษฎีของ فروยด์ ซึ่งไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยตรง แต่มีความเชื่อว่า ความวิตกกังวลจะส่งผลไม่ดีต่อบุคลิกภาพ จะขัดขวางประสิทธิภาพในการทำงาน และเป็นต้นเหตุของโรคประสาทและโรคจิต

2) ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงขับ (Drive Theory of Anxiety) เชื่อว่า ความวิตกกังวลเป็นแรงจูงใจชนิดหนึ่งซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เพราะจะทำให้บุคคลมีความรู้สึกเกิดการแข่งขันขึ้นภายใต้ความวิตกกังวลในสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งมีนักจิตวิทยาหลายท่านสนับสนุน เช่น สเปนซ์ (Spance, 1966) ไทเลอร์ (Tyler, 1956) และเดนนี่ (Denny, 1966) เป็นต้น โดยนักจิตวิทยา กลุ่มนี้สนับสนุนความคิดที่ว่า ความวิตกกังวลจะเป็นแรงขับที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เพิ่มความเร็ว และประสิทธิภาพในการทำงาน ผลของความวิตกกังวลอาจจะขัดขวางการเรียนรู้ในระยะแรก ๆ แต่เมื่อผู้เรียนได้คุ้นเคยกับงานที่ทำแล้วหรือสร้างนิสัยในการเรียนที่ถูกต้องแล้ว ความวิตกกังวลจะช่วยในการเรียนรู้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องพิจารณาถึงสถานการณ์สิ่งเร้า รวมทั้งลักษณะของบุคคล ประกอบกับความวิตกกังวลที่จะมีผลดีและผลเสียต่อการทำงาน

3) กฎของเยิร์กส และดอดสัน (The Yerkes-Dodson Law) กล่าวถึง ความกลัวและความวิตกกังวลในลักษณะทั่ว ๆ ไป ไม่ได้จำแนกระหว่างความกลัว ความวิตกกังวลและแรงขับ โดยมีข้อสรุปที่สำคัญว่า ความวิตกกังวลหรือความกลัวจะสัมพันธ์ในแบบตรงกันข้ามกับงานที่สลับซับซ้อน แต่โดยทั่วไปความวิตกกังวลก็จะสัมพันธ์กับการเรียนรู้ในลักษณะเป็นเส้นโค้ง ซึ่งหมายความว่า ความวิตกกังวลในระดับต่ำเกินไปจะส่งผลต่อการเรียนน้อยมากหรือไม่มีผลเลย แต่ความวิตกกังวลหรือแรงขับซึ่งอยู่ในระดับสูงเกินไปก็จะไปขัดขวางกระบวนการเรียนรู้

บ๊องอร์ ภูวภิรมย์ขวัญ (2526 : 90-92) อ้างความคิดของฟรอยด์ (Freud) ว่า ความวิตกกังวลมีสามประเภท ได้แก่

- 1) ความวิตกกังวลในสภาพที่เป็นจริง (Reality Anxiety) เป็นความกลัวที่มีต่ออันตรายแท้จริงในโลกภายนอก ถือเป็นความวิตกกังวลพื้นฐาน
- 2) ความวิตกกังวลเชิงประสาท (Neurotic Anxiety) เป็นความกลัวว่าสัญชาตญาณจะหลุดพ้นจากการควบคุม และทำให้เขาต้องกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง อาจถูกลงโทษ ความวิตกกังวลแบบนี้มีรากฐานมาจากความวิตกกังวลชนิดแรก
- 3) ความวิตกกังวลเชิงจริยธรรม (Moral Anxiety) หรือแบบรู้สึกผิด (Feeling of Guilt) เป็นความกลัวที่มีต่อความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ละอายต่อความผิดที่ตนกระทำลงไป หรือแม้แต่เพียงความคิดที่จะกระทำเท่านั้นก็ตาม เพราะกลัวจะขัดกับศีลธรรมที่ตนยึดปฏิบัติมา

คาแกน (Kagan, 1978 : 295-302) กล่าวว่า ความวิตกกังวลเป็นสภาพที่บุคคลรู้สึกไม่สบายใจ บอกไม่ได้ว่ากังวลถึงอะไร ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับความกลัว แต่ยากที่จะแยกสองคำนี้ออกจากกัน สาเหตุที่เกิดความวิตกกังวล (Worry) ไม่สบายใจ (Tense) รู้สึกโศกเศร้า (Blue) อารมณ์ขึ้นลง (Mood Jumpy) มีอาการเฉื่อยชาในการโต้ตอบ โกรธง่าย โดยที่คาแกนกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดความวิตกกังวลไว้ว่ามีสี่ประการ คือ

- 1) บุคคลปะทะกับสถานะที่ไม่รู้ตัวมาก่อนก่อให้เกิดความสับสน ไม่เข้าใจในทันที
- 2) เมื่อบุคคลพบกับเหตุการณ์ที่ยากแก่การพยากรณ์ เช่น พบการสอนที่ยาก งานที่ยุ่งยากในการวิเคราะห์ เป็นต้น
- 3) มีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากความคิดหรือพฤติกรรมที่จะทำให้ไม่สามารถจะเลือกตัดสินใจได้ง่ายจนเกิดความขัดแย้งขึ้น
- 4) มีความคิดเห็นขัดกันในตัวเอง เช่น มีความคิดจะช่วยเหลือคนอื่น ในขณะที่เดียวกันก็ต้องค้นหานหาเลี้ยงชีพตนเอง และรับผิดชอบครอบครัว จึงเกิดความไม่แน่นอน

2.5 การปรับตัว

2.5.1 ความหมายการปรับตัว

นักจิตวิทยาหลายท่านพยายามอธิบายและให้ความหมายของการปรับตัว เช่น

กิลเมอร์ (Gilmer, 1971 : 73) กล่าวว่า การปรับตัว คือ เป็นความพยายามที่จะทำให้เกิดขึ้นซึ่งความสมดุลระหว่างความต้องการสิ่งเร้า และโอกาสที่อยู่ภายในสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ หรืออาจกล่าวในอีกความหมายหนึ่งว่า เป็นกระบวนการที่มนุษย์มีปฏิกิริยาได้ตอบกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นการปรับตัวเข้ากับปัญหา หรือการปรับสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ให้เข้ากับสภาพความต้องการ

ฮาร์เบอร์และรันยอน (Haber and Runyon, 1984 : 4-6) ได้อธิบายและให้ความหมายของการปรับตัว (Adjustment) ว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลพยายามจะผ่อนคลายความเครียด โดยการแสวงหาวิธีทางที่จะตอบสนองความต้องการของตน ไม่ว่าจะเป็นการต้องการทางกายหรือจิตใจ ซึ่งบุคคลจะต้องปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

มาร์ติน และออสบอร์น (Martin and Osborne, 1989 : 2) ให้ความหมายของการปรับตัวว่า การปรับตัวเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแสดงออกของตนเองในการตอบสนองสิ่งเร้าต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่

เฟลด์แมน (Feldman, 1989 : 6) กล่าวว่า การปรับตัวคือ กระบวนการที่บุคคลค้นหาวิถีทางที่จะเผชิญหน้ากับความทุกข์หรือความทุกข์ในชีวิตประจำวัน

สุชา จันทน์เอม และสุรางค์ จันทน์เอม (2517 : 188) ให้ความหมายของการปรับตัว ดังนี้

1) การปรับตัว หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งสามารถทำตัวให้เข้ากับสภาพการณ์หรือสภาพของความเป็นอยู่ได้อย่างดี ลักษณะทั่วไปของการปรับตัวเองได้และการปรับตัวเองไม่ได้นั้น ย่อมขึ้นกับตัวบุคคลนั่นเองและสิ่งแวดล้อม

2) การปรับตัว คือ ลักษณะการกระทำในเรื่องความต้องการของมนุษย์ แบ่งออกเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ ความต้องการทางกาย และความต้องการทางสังคม การที่มนุษย์พยายามตอบสนองความต้องการของตนเอง ก็เพื่อให้การกระทำของตนเองสอดคล้องกับสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่ เขาจึงสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับคำกล่าวของ สุรัช โภคิยะกุล (2526 : 10) ที่กล่าวว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยาที่บุคคลปรับสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า การปรับตัว หมายถึง การพยายามที่ต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลง เกิดความสมดุลระหว่างชีวิตความเป็นอยู่กับสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมีความสุข

2.5.2 ทฤษฎีการปรับตัว

สุภาพรธรรม โคตรจรัส (2525 : 40-42) ได้สรุปทฤษฎีการปรับตัวตามแนวคิดจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud) ซึ่งฟรอยด์ กล่าวว่า บุคคลที่มีความสามารถในการปรับตัวได้ดีจะต้องเป็นบุคคลที่มีโครงสร้างของบุคลิกภาพ คือ มีอิด อีโก้ และซูเปอร์อีโก้ ทำงานประสานกันได้อย่างกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยไม่มีการขัดแย้งกัน ซึ่งในลักษณะนี้จะทำให้อีโก้สามารถควบคุมแรงขับที่ไม่ได้ขัดเถลา และไม่มีเหตุผลของอิดได้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีการเก็บกด แต่ให้อิดได้มีการแสดงออกในรูปแบบที่เหมาะสม อันเป็นที่ยอมรับของสังคมตามความเป็นจริง

อิด (จิตไร้สำนึก) คือ แรงขับที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนมาแต่กำเนิด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจิตได้สำนึกและเป็นส่วนประกอบด้วยความต้องการพื้นฐานทางกาย เป็นแรงขับที่ไม่ได้รับการขัดเถลาและผลักดันให้บุคคลสนองตอบความต้องการ

อีโก้ (จิตกึ่งสำนึก) คือ จิตที่ช่วยให้แรงขับตามความปรารถนาที่ไม่ได้ขัดเถลาของอิดได้แสดงออกอย่างเหมาะสมให้เป็นที่ยอมรับของสังคมและให้สนองความต้องการตามหลักความเป็นจริงของชีวิต

ซูเปอร์อีโก้ (จิตรู้สำนึก) คือ ส่วนของศีลธรรมจรรยาที่ถูกหล่อหลอมตามหลักแห่งอุดมการณ์ ซึ่งจะมีความขัดแย้งกับหลักแห่งความพึงพอใจของอิด และหลักความเป็นจริงของอีโก้ด้วย โดยได้มาจากประสบการณ์กับความเป็นจริงและกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมจรรยา รวมทั้งคำนิยมของสังคมที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดไว้แล้ว

ดวงเดือน พันธุพานิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก (2524 : 10-12) อ้างถึงทฤษฎีการปรับตัวตามแนวคิดจิตสังคมของอีริกสัน (Erikson) โดยอีริกสัน กล่าวว่า นับแต่แรกเกิดบุคคลจะมีพัฒนาการทางอารมณ์ ทางสังคม และบุคลิกภาพไปจนตลอดชีวิต บุคคลจะมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ส่วนจะปรับตัวได้มากหรือน้อยในช่วงอายุใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง องค์ประกอบที่สำคัญ คือ ครอบครัว โดยเฉพาะการอบรมเลี้ยงดู การฝึกฝนให้เด็กตั้งแต่ยังเล็ก ๆ และบุคคลแวดล้อมรอบตัวเด็กจะมีส่วนช่วยสนับสนุนหรือส่งเสริมให้เด็กได้ปรับตัวอย่างราบรื่นหรือขัดขวาง หรือผลักดันเด็กไปในทิศทางที่ทำให้ปรับตัวไม่ได้ก็ได้ การที่เด็กสามารถปรับตัวได้ดีในขั้นแรก ๆ จะมีอิทธิพลต่อความสามารถในการปรับตัวขั้นต่อ ๆ ไปของบุคคลนั้นด้วย ทฤษฎีของอีริกสันชี้ให้เห็นความสำคัญของครอบครัวในการวางพื้นฐานทางจิตใจให้แก่บุคคลตั้งแต่ทางร่างกาย ทางความรู้ ความสามารถ และความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม

นิภา นิษยาชน (2530 : 61) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการปรับตัวของโรเบิร์ต ไวท์ (Robert White) โดยไวท์กล่าวว่า คนเรามีแรงขับด้านผลสัมฤทธิ์โดยกำเนิด เป็นแรงจูงใจให้คนเราแสดงพลังความสามารถในการจัดการกับสิ่งแวดล้อมให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามที่ปรารถนา